

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

ספר יהושע
פרק ג

העיניים נשואות אל ארון ברית ה' ונושאי

ראשי פרקים:

מעבר הירדן - פתיחת שערי הקדושה ♦ זריזים מקדימים למצוות ♦ תפילות הצדיקים נשמעים בבוקר ♦ המסע האחרון ♦ אי אפשר להיכנס לארץ ישראל בלי קדושה וטהרה ♦ ה'חפצא' וה'גברא' ♦ בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון ♦ הכניסה לארץ ישראל ככניסה לקדוש הקדשים ♦ המנהיג האמיתי הוא ריבונו של עולם ♦ רצה הקב"ה שישימו מבטחם בו ולא בענן ♦ ארונה של תורה וארונה של צדיק

קריעת מי הירדן

"וכבוא נשאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נשאי הארון נטבלו בקצה המים והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר: ויעמדו המים הירדים מלמעלה קמו גז אחד הרחק מאד באדם מאדם העיר אשר מצד צרתן והירדים על ים הערבה ים המלח תמו נכרתו והעם עברו נגד יריחו: ויעמדו הכהנים נשאי הארון ברית ה' בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבר את הירדן".

מעבר הירדן - פתיחת שערי הקדושה

במרכז פרק זה עומדים ארון ברית ה' ונושאי - הכהנים והלויים. בני ישראל חונים מעבר לירדן כאשר מן העבר השני נמצאת העיר יריחו, ובמצוות ה' חוצה העם את הירדן באורח פלא. ה' משדד את מערכות הטבע בעבור ישראל, כאשר מי הירדן עוצרים מלכת ובני ישראל עוברים ביבשה.

מעשה שליחת המרגלים היה בו' בניסן, כחודש לאחר פטירת משה, ובעשרה בו עברו את הירדן¹. בשלושה ימים עשה העם את כל ההכנות הדרושות למעבר הירדן, ולאחר שחזרו המרגלים בתשעה בניסן, נעשו ההכנות האחרונות לקראת המעבר שהתרחש למחרת, ארבעה ימים לפני הפסח.

על נס מעבר הירדן דווקא ביום ולא בלילה, כתב האברבנאל² בשם הרלב"ג:

"והרלב"ג כתב, שהאל יתברך בחר שלא יעברו בלילה כי אם בבוקר, לפי שיתפרסם הנס לעיני בני ישראל ולעיני האומות ותיפול עליהם אימתה ופחד, וגם כדי שבאותו זמן שעברו מעת בואם לשפת הירדן עד הבקר שעברו, יתקדשו מפני הנפלאות אשר יעשה הקדוש ברוך הוא בקרבם".

¹ ראה יהושע ד, יט.

² אברבנאל יהושע ג, ב.

פרק ג

סדר תהלוכת ארון הברית

"וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבאו עד הירדן הוא וכל בני ישראל וילנו שם טרם יעברו: ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השטרים בקרב המחנה: ויצויו את העם לאמר פראותכם את ארון ברית ה' אלקיכם והכהנים הלויים נשאים אתו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו: אך רחוק יהיה ביניכם ובינו וביניו כאלפים אמה במדה אל תקרבו אליו למען אשר תדעו את הדרך אשר תלכו בה כי לא עברתם בדרך מתמול שלשום".

צינוי לכהנים לשאת את הארון

"ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות: ויאמר יהושע אל הכהנים לאמר שאו את ארון הברית ויעברו לפני העם וישאו את ארון הברית וילכו לפני העם:

ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעו כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך: ואתה תצנה את הכהנים נשאי ארון הברית לאמר כבאכם עד קצה מי הירדן בירדן תעמדו".

הכנת ישראל לקראת הנס

"ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה ושמעו את דברי ה' אלקיכם: ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הפגעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי והאמרי והיבויסי: הנה ארון הברית אדון כל הארץ עבר לפניכם בירדן: ועתה קחו לכם שני עשר איש משבטי ישראל איש אחד איש אחד לשבט: והיה פנות רגלי הכהנים נשאי ארון ה' אדון כל הארץ במי הירדן מי הירדן יפרתו המים הירדים מלמעלה ויעמדו גז אחד: ויהי בנסע העם מאהליהם לעבר את הירדן והכהנים נשאי הארון הברית לפני העם".

דכתיב: 'ויבקעו המים', וכתיב: 'ויבקע עצי עולה'... ולפי זה אתי שפיר דלכך השכים בבוקר, לעורר זכות אברהם, דידע דבזכותו יהיה נקרע הירדן".

השכמת יהושע לקראת מעבר הירדן מחברת אותנו לעבודת המקדש, לפרשת העקדה ולקריעת ים סוף.

וב"ילקוט מעם לועז"⁷ כתב:

"יש ללמוד מכאן מעלת התפילה, שכן יהושע השכים כדי להתפלל, וכן מצינו באבות העולם ובנביאים שהיו משכימים לתפילה. שבבוקר מידת הרחמים שולטת ונפתחים שערי הרחמים לקבל התפילות. וגם הקדים תפילה למעשה, ואמרו חז"ל כל המתפלל ויוצא לעסקיו הקב"ה מצליח דרכיו, שנאמר: 'צדק לפניו יהלך', ראשי תיבות 'צלי', היינו תפילה בלשון ארמית".

לקראת היציאה אל הקרב עומד העם ומתפלל, "אֵלֶּה בְּרַכֵּב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאֵנְחָנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר: הִמָּה פָּרְעוּ וְנִפְּלוּ וְאֵנְחָנוּ קִמְנוּ וְנִתְעוֹדֵד: ה' הוֹשִׁיעָה מִמֶּלֶךְ יַעֲגֹנוּ בְּיוֹם קְרָאֲנֵנוּ"⁸.

המסע האחרון

לאחר השכמת יהושע ובני ישראל בבוקר, נאמר: "וַיִּסְעוּ מֵהַשָּׁטִים וַיָּבֹאוּ עַד הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּלְנוּ שָׁם טָרֶם יַעֲבְרוּ"⁹. הגאון מוילנא¹⁰ מבאר, שהנסיעה מן השיטים היתה המסע האחרון מבין מ"ב המסעות של עם ישראל במדבר. אחד מן השמות הקדושים הוא 'שם בן מ"ב אותיות'. עם הכניסה לארץ ישראל השלימו בני ישראל מ"ב מסעות כנגד 'שם מפורש', והתנתקו מן ה'שיטים' – מעוון עריות שנפלו בו בשיטים.

אי אפשר להיכנס לארץ ישראל בלי קדושה וטהרה

ב"תנא דבי אליהו"¹¹ אומרים חז"ל:

"כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל עליהם תורה מסיני, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: 'לך אל העם וקדשתם' וגו' (שמות יט, י). בא משה ואמר להם: 'היו נכונים לשלשת ימים' וגו' (שמות יט, טו). וכי מאשה בלבד אמר להם, אלא כך אמר להם, בדלו עצמכם מעבירה ומגזל ומדבר מכוזר, כדי שתהו כולכם טהורים בשעה שתעמדו על הר סיני.

בא יהושע ואמר להן: 'התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות' (יהושע ג, ה), ואומר: 'הכינו לכם צידה' (יהושע א, יא). וכי צידה היתה שם, והלא אינן אלא אוכלי המן, שהיו מלקטין אותו בבקר בבקר ומניחין אותו עד הערב ולערב היה כלה מידן, מה תלמוד לומר 'והכינו לכם צידה', אלא אם כן אמר להם: עשו תשובה כדי שתיכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ, שנאמר: 'וישבות המן ממחרת'".

נס מעבר הירדן הוא אות לישראל ולעולם כולו, כי אל חי בקרב ישראל והורש יורש מפניהם את כל עמי כנען. ומלבד זאת, מעבר הירדן הוא פתיחת שערי הקדושה המובילים אל ארץ הקודש. טרם בואם אל הארץ המובטחת, עוברים בני ישראל תהליך של הכנה והתקדשות. בני ישראל הולכים ביבשה ומתקדשים בנפלאות ה' המתחוללים למענם.

זריזים מקדימים למצוות

פרקנו פותח במילים "וַיִּשְׁכֶּם יְהוֹשֻׁעַ בְּבֹקֶר". מילים אלו מזכירות לנו את השכמתו של אברהם אבינו לקיים את מצוות המילה, ודרשו חז"ל: "כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימים למצוות, שנאמר: 'וישכם אברהם בבקר'". כשם שאברהם אבינו הזדרז לקיים את מצוות ה' ולמול את עצמו, כך יהושע הזדרז לקיים את מצוות ה' - להיכנס לארץ ישראל, לכבשה וליישובה. מצוות מקיימים בזריזות ובשמחה, ולכן יהושע משכים בבוקר יחד עם העם כולו וכולם נכונים ומזומנים ואינם חוששים מן המלחמות שעומדות לפתחם.

תפילות הצדיקים נשמעים בבוקר

ההשכמה מעידה על זריזות במצוה, ויחד עם זאת השכם בבוקר זהו זמן תפילה, וכך דורשים חז"ל:

"ויהי באשמרת הבקר, אתה מוצא שתפילות הצדיקים נשמעים בבוקר. בקרו של אברהם מנין, שנאמר: 'וישכם אברהם בבקר' וגו' (בראשית כב, ג). בקרו של יצחק מנין, שנאמר: 'וילכו שניהם יחדו' (בראשית כב, ו). בקרו של יעקב מנין, שנאמר: 'וישכם יעקב בבקר' (בראשית כח, יח). בקרו של משה מנין, שנאמר: 'וישכם משה בבקר' וגו' (שמות לד, ד), בקרו של יהושע מנין, שנאמר: 'וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשיטים' (יהושע ג, א)..."

בבוקר, לאחר חשכת הלילה, מפציע אור, ותפילת הצדיקים נשמעת. אור הזריחה מסמל תקופות של גאולה וישועה, "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו"⁵.

בבוקר זה, שָׁבוּ עִבְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, האירה גאולת ישראל ונגלתה השגחת ה' על בניו באותות ובמופתים לעין כל. כניסת בני ישראל לארצם אינה נעשית בהסתר ובהחבא, אלא באותות ובמופתים, בקול גדול.

בספר "חומת אנך"⁶ כתב מרן החיד"א:

"וישכם יהושע בבקר - שתמיד של שחר היה מכפר חטאות של לילה, לכן כשרצה יהושע לזרום ולקדשם השכים בבקר זמן עולת הבקר ואמר להם: התקדשו, שלא תחטאו, כדי שתהיו מוכנים להשפעת הקדושה בלי עיכוב.

עוד כיוון להזכיר זכות אברהם ועקידת יצחק, דכתיב: 'וישכם אברהם בבקר'. ואמרו רבותינו ז"ל, שנקרע הים בזכות אברהם,

⁷ ילקוט מעם לועז יהושע ג, א.

⁸ תהלים כ, ח-י.

⁹ יהושע ג, א.

¹⁰ ראה ביאור הגר"א יהושע טו, א.

¹¹ תנא דבי אליהו רבה (איש שלום) פרשה יח

³ פסחים ד ע"א.

⁴ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזויהי פרשה ה.

⁵ תפילה, ברכת יוצר אור.

⁶ חומת אנך יהושע ריש פרק ג.

”תניא: רבי יוסי אומר, בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשהסיבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו”.

בשלושה מקומות אנו מוצאים שכהנים נשאו את הארון אף שמלאכה זו הוטלה על הלויים, ואלו הם:

- א. כשעברו ישראל את הירדן בימי יהושע בן נון.
- ב. כאשר סיבבו אנשי המלחמה את העיר יריחו עם ארון הברית על פי ציווי ה' ליהושע כדי לכבשה.
- ג. כאשר החזירו את הארון בימי שלמה המלך למקומו בבית קודש הקדשים לאחר שגלה ממקומו במשכן שילה.

הכניסה לארץ ישראל ככניסה לקודש הקדשים

החזרת הארון למקומו בקודש הקדשים בימי שלמה מאירה באור מיוחד את שני המקומות הראשונים. כשם שדרושה הקפדה שנושאי הארון יהיו כהנים בזמן החזרת הארון למקומו בקודש הקדשים, כך דרושה הקפדה על כך שנושאי הארון יהיו כהנים בזמן הכניסה לארץ ישראל וכיבושה. משמעות הדבר היא, שהכניסה לארץ ישראל היא ככניסה לקודש הקדשים. המעבר מטומאת ארץ העמים לקדושת ארץ ישראל דורש יחס מיוחד, כמו הכניסה לבית קדשי הקדשים. וכך כתב הרד"ק¹⁷:

”והכהנים הלויים - עד עתה הלויים היו נושאים הארון, ועתה נשאוהו הכהנים, להקדישו יותר מפני הנס שנעשה לפניו עתה”.

והמהרש"א¹⁸ כתב:

”בכל יום ארון כו' והיום נסע תחילה כו' - דכל זמן שהיו בחוץ לארץ שהיא ארץ טמאה, לא היתה השכינה שורה אלא בתוך בני ישראל באמצע הדגלים, כמפורש במסעות, אבל משבאו לארץ הקדושה, נסעה השכינה תחילה כאלפים אמה לפניהם, שמורה שהוא אלקי אותה הארץ... וזהו שאמר 'הנה ארון הברית...' ששם השכינה, אחר שהוא ארון אותה הארץ, הקדים עצמו ועבר לפניהם, ועל כן נשאוהו אז כהנים, כמו שכתוב: 'ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים', ולכך נמי קאמר כשהחזירוהו למקומו שהוא קדש קדשים, היה על ידי בני אהרן הכהנים, וכן הסבת יריחו, שכל ענינו היה בקדושה - ז' שופרות כו' ימים וכפעם ז' היה גם כן על ידי ז' כהנים הקדושים”.

בתקופת המדבר השראת השכינה היתה במרכז המחנה וכך הקיפה את כל המחנה, אבל משבאו לארץ ישראל “נסעה השכינה” קדימה, והחלה עוברת לפנינו. בארץ ישראל ישנה הנהגה חדשה, הנהגה אלקית, “אַרְץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ תְּמִיד יַעֲבֹד ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַרְשָׁתָהּ וְעַד אֲחֵרֵי שָׁנָה”¹⁹. ארץ אינה תלויה בשום כוח חיצוני שמנהיג את בניה - לא שר, לא מלאך ולא שרף, אלא ה' לבדו.

לפני קבלת התורה נדרשה עבודה פנימית של הכנה בדברים שבין אדם למקום ובדברים שבין אדם לחברו, התקדשות והתרחקות מכל דבר מכוער, ובאותה מידה כדי להיכנס לארץ ישראל דרושה הכנה ראויה, ואי אפשר להיכנס לארץ ישראל בלי קדושה וטהרה.

כניסת בני ישראל לארץ היא שלב משמעותי בגאולת ישראל וישועתם. הכניסה לארץ ישראל דורשת תנועה רוחנית של חיים, תנועה של תשובה גדולה, במעשה ובמחשבה.

ה'חפצא' וה'גברא'

בראש המחנה נצטוו בני ישראל להעמיד את ארון ברית ה', כאשר נושאי הארון הם הכהנים, בני שבט לוי, “וַיַּעֲבְרוּ הַשְּׂטָרִים בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה: וַיִּצְווּ אֶת הָעָם לֵאמֹר כִּרְאוּתְכֶם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהַפְּהִינִים הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו”¹².

בתקופת המדבר היו אלה עמוד האש ועמוד הענן שהלכו לפני המחנה, כאשר ארון ברית ה' עמד במרכז המחנה, בקודש הקדשים שבמשכן, וכעת חל שינוי, כמצוין ברש"י¹³:

”והלכתם אחריו - נשתנה המסע הזה משאר מסעות, שכל זמן שמשה היה קיים היה עמוד הענן נוסע תחילה ומראה להם הדרך, והארון נוסע אחר ב' דגלים, עכשיו הארון נוסע תחילה”.

לאחר פטירת משה והסתלקות ענני הכבוד, הועמדו בראש המחנה ה'חפצא' וה'גברא' הקדושים ביותר - ארון ברית ה' ונושאי הכהנים.

מקורם של דברי רש"י בגמרא בסוטה¹⁴, וזו לשונה:

”תנו רבנן: כיצד עברו ישראל את הירדן? בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים, והיום נסע תחילה, שנאמר: 'הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם'; בכל יום ויום לויים נושאים את הארון, והיום נשאוהו כהנים, שנאמר: 'והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' וגו'”.

הרמב"ם¹⁵ מבאר, שלפני שעברו את הירדן היו הכהנים מועטים ולכן נתנה המצוה ללויים, אך בכניסת בני ישראל לארץ נתרבו הכהנים ועברה המצוה אליהם, אך הרמב"ן בהשגותיו¹⁶ כתב, שחלילה לנו לאמר שנשתנתה מצוה בתורה, אלא על כורחנו חייבים אנו לומר, שכל שבט לוי רשאים לשאת את הארון בין כהנים בין לויים.

בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון

ממשיכה הגמרא:

¹² יהושע ג, ב-ג.

¹³ רש"י יהושע ג, ג.

¹⁴ סוטה לג ע"ב.

¹⁵ ספר המצוות לרמב"ם עשה לד.

¹⁶ השגות הרמב"ן לספר המצוות השורש השלישי.

¹⁷ רד"ק יהושע ג, ג.

¹⁸ מהרש"א חידושי אגדות סוטה לג ע"ב ד"ה בכל יום.

¹⁹ דברים יא, יב.

מבחינה מסוימת אנו שמחים בכך שב"ה בארץ ישראל מחירי הדירות יקרים. ב"ה ארץ ישראל שווה, ולגור בה זה משהו יוקרתי.

ארונה של תורה וארוננו של צדיק

נאמר לגבי סדר נשיאת הארון: "אֶךְ רְחוֹק יְהִי בְיַנְיָכֶם וּבְיַנִּי קְאֻלְפִּים אִמָּה בְּמִדָּה אֶל תִּקְרְבוּ אֵלָיו לְמַעַן אֲשֶׁר תִּדְעוּ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם"²².

רש"י עומד על משמעות המילה 'בינינו' שנאמרה בלשון רבים, ומבאר:

"ובינינו - ...ב' ארונות היו - של שכניה ושל יוסף, מהלכין יחד".

הנביא רומז לשני ארונות שהלכו זה לצד זה - ארון ברית ה' וארוננו של יוסף, ארונה של תורה וארוננו של צדיק.

אומר על כך ה"ילקוט מעם לועז"²³:

"בשעה שיצאו ישראל ממצרים הוציאו משם את ארוננו יוסף, כמו שהתבאר בפרשת בשלח. עכשיו היה הולך עמהם לפנייהם בצד ארון הברית, והיו מרוחקים מן הארון הזה ב' אלפים אמה, כמו שהיו מרוחקים מארון הברית, כדי לחלוק כבוד לב' הארונות. שבכמה מקומות מצינו במקראות שהשווה כבוד הצדיק לכבוד ה' יתברך. ועוד, שהיתה בזה מעלה גדולה ליוסף, שהיו אומרים: 'קיים זה מה שכתוב בזה'. וכן היה מנהג קדמון, שבשעה שהיה נפטר צדיק, היו מניחים ספר תורה על יד ארוננו, והיו אומרים: 'קיים זה מה שכתוב בזה'... וזכה יוסף שארוננו היה נישא על יד ארון הברית, מפני ששמר ברית קודש בטהרה מופלגת".

ארון ברית ה' מחבר את התורה למציאות החיים. הארון הוא הברית והקשר בין עם ישראל לריבונו של עולם, וכל אחד מישראל חתום בחותם אות ברית קודש, בברית מילה. יוסף נקרא 'יוסף הצדיק', כי חי רוב שנותיו בטומאת מצרים, ואף על פי כן שמר על עצמו בקדושה ודמות דוקנו של אביו עמדה בכל עת לנגד עיניו.

במסלול הכניסה לארץ ישראל עומדים לנגד עינינו התורה והברית. יוסף מבטא את הבנין המעשי הקשור במשיח בן יוסף²⁴ ולצדו ארון ברית ה' המבטא את כוח התורה. שניהם נכנסים לארץ ישראל יחדיו - תורה ובנין הארץ.

המנהיג האמיתי הוא ריבונו של עולם

טעם נוסף להקדמת ארון ברית ה' והולכתו לפני המחנה מובא ב"אלשיך הקדוש"²⁰, וכה דבריו:

"ויהי מקצה שלשת ימים וכו' ויצו את העם לאמר כראתכם את ארון ברית ה' אלקיכם וכו' - אז בראות יהושע כן, חלק כבוד לה' ולא רצה שימו מגמת פניהם אחריו, כי אם אחרי ארון ה' אשר שם האלקים ואחרי ה' ילכו ואחריו ימשכו.

'ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו' - באופן תהיה מגמתכם אל ארון ה' ואחריו תמשכו ולא אחרי, כי אני ואתם נגררים אחריו".

העמדת הארון בראש מחנה ישראל נועדה להפנות את תשומת ליבו של העם לכך שהעיניים צריכות להיות נשואות אל ארון ה' שממנו באה השראת השכינה. יהושע רצה שכולם שימו מגמת פניהם אחרי ארון ברית ה' ולא אחריו. בכך מבקש יהושע לומר: אמנם נתמנתי למנהיג, אך המנהיג האמיתי הוא ריבונו של עולם.

רצה הקב"ה שישומו מבטחם בו ולא בענן

מעין זה מובא ב"ילקוט מעם לועז"²¹, וכך כתב:

"בשביל ב' סיבות נסתלקו ענני הכבוד מישראל: הראשונה - כי ענני הכבוד היו להם בזכותו של משה רבינו, וכשמת נסתלקו.

ועוד, שעד עכשיו היו הולכים במדבר והענן היה מראה להם הדרך ומתקן להם הדרכים, אבל עכשיו כשנכנסו לתחום ארץ ישראל רצה הקב"ה שישומו מבטחם בו ולא בענן, שכל השם מבטחו בהקב"ה מצליח".

הכניסה לארץ ישראל מולידה באופן טבעי עיסוק נרחב בבניית הקומה המעשית והלאומית. בקלות רבה ניתן לטעות ולחשוב שקומות אלו מנותקות מתורה ומנותקות משם שמים, לכן בשעה זו מוצב הארון בקדמת מחנה ישראל, ומורה לנו מהם היסודות שעליהם בנוי כל הבנין המעשי והלאומי. עם ישראל איננו ככל האומות, עם ישראל הוא עם ה', ותפקידו הוא "לתקן עולם במלכות ש-די". אנו גרים בארץ ישראל, כי ארץ ישראל ניתנה לנו בירושה, ורק בה ישנה השראת שכינה. לגור בארץ ישראל, זה לא בהכרח כלכלי יותר או משתלם יותר. אדרבא,

²² יהושע ג, ד.

²³ ילקוט מעם לועז יהושע ג, ב-ג.

²⁴ משיח בן יוסף פועל בעקבתא דמשיחא, ועניינו הוא קירוב הגאולה בדרך טבעית שמעוררת הנהגה אלקית ניסית נסתרת, ולעומתו, משיח בן דוד, עתיד לפעול בימות המשיח, ועניינו הוא הגאולה עצמה על ידי ניסים גלויים (ראה קול התור א, ט).

²⁰ אלשיך יהושע ג, ב-ג.

²¹ ילקוט מעם לועז יהושע ג, ב-ג.